

2 | Apan som bro

Mahakapi-jataka 407

En gång när mästaren vistades i Jeta-lunden berättade han en historia om att vara god och hjälpsam mot sina släktingar.

UNDER KUNG BRAHMADATTAS regeringstid² återföddes bodhisattvan en gång som en apa.³ Han växte upp på de skogklädda stränderna av den heliga floden Ganges. Här var träden rika på närande frukter och nötter så den lilla apan tilltog snabbt i storlek och styrka. Då han samtidigt hade en vänlig och medkännande natur blev den unga apan snart en respekterad ledare för hela sin flock.

Aporna höll till i trädens kronor där de svingade sig från gren till gren på jakt efter de bästa frukterna. De var särskilt förtjusta i mango och besökte därför ofta ett jättestort mangoträd, som reste sig som en lummig bergstopp över djungelgrönskan. Hit kom aporna för att kalasa, för här var frukterna stora som vattenkrukor och därtill mycket saftiga.

Det fanns så gott om mangor i trädet att de mogna ibland lossnade och föll till marken. Oftast krossades frukterna i fallet eller så slukades

de av det gamla trädets ihåliga stam. Men det hände att någon enstaka frukt föll i floden och flöt iväg med strömmen. Detta oroade den unga ledaren för flocken.

”Hör på mina vänner”, sade han en dag då alla apor satt samlade. ”Allt som sker har en orsak men även en följd. Jag känner på mig att de mangor som faller i floden utgör en fara för oss. Så får det inte fortgå! Se därför till att äta upp alla frukter på de grenar som når ut över floden. Plocka också bort alla kart så att de inte kan växa sig stora. Även blommorna och deras knoppar måste bort! Var noggranna och knip av allt som är större än en kikärt. Lyckas vi med detta så är faran avvärjd.”

Aporna som visste att deras ledare aldrig gav en order i onödan, skred genast till verket. De åt upp varenda frukt på de grenar som sträckte sig ut över floden och knep av varje blomknopp och vartenda kart större än en kikärt. Oturen ville dock att aporna missade en liten knopp som gömde sig bakom ett myrbo. Knoppen brast som knoppar brukar, slog ut till blomma och bildade till slut en frukt. När frukten mognat föll den en dag i floden med ett plums! Där drev den sakta nedströms.

Detta ådrog sig samtidigt som den tryckande hettan i staden Benares fick kung Brahmadata att längta efter ett svalkande dopp. Led-sagad av sina uppvaktande hovmän begav han sig till en på förhand utsedd badplats vid den heliga floden. Man slog läger på stranden, men då man aldrig riktigt kan veta vad som rör sig på eller under vattenytan, fick ett par lokala fiskare i uppdrag att med sina nät spärra av floden ovan den kungliga badplatsen.

Kung Brahmadata och hans följe njöt av sitt bad till långt in på eftermiddagen. Till slut kallade dock regeringsplikterna och man beredde sig för hemfärd. När fiskarna halade in sina nät upptäckte de att en ovanligt stor frukt fastnat i nätets maskor. ”Se vad vi har fångat!”

ropade de och visade upp en väldig mango.

Kung Brahmadata blev nyfiken, ”Vad kan det vara för en frukt”, undrade han, ”låt oss smaka på den.” Han bad en tjänare om en kniv och skar själv ett litet stycke av den saftiga frukten – som han dock för säkerhets skull gav åt en hovman att äta. Då hovmannen såg förtjust ut vågade sig också kungen på att smaka en bit.

Kung Brahmadata fann frukten ljuvlig. ”Något så sött och gott har jag aldrig ätit”, utbrast han, ”var kan man få tag på fler av denna sort?”

Då fiskarna inte visste besked, kallade man på ett par skogvaktare. De talade om för honom att frukten var en mango. En av dem visste var själva trädet fanns. ”Mangoträdet växer en bit uppströms men helt nära stranden. Jag kan visa er dit!” sade han.

Kung Brahmadata som nu var besatt av längtan efter den söta frukten, lät redan följande dag utrusta en roddarflottilj med uppdrag att uppsöka mangoträdet. Båtarna sjösattes, själv satte sig kungen i den främsta farkosten tillsammans med skogvaktaren som visade vägen. Så bar det av. Färden var mycket lång och kungen började visa små tecken på otålighet då skogvaktaren plötsligt hojtade: ”Jag ser trädet, där står det!”

Båtarna lade till och kungen steg i land. På stranden reste sig ett väldigt mangoträd. De medhavda korgarna fylldes snabbt av mogna frukter och kungen, som låg utsträckt på en divan, lät sig väl smaka. Han trivdes så väl att han gav order om att man skulle slå läger och övernatta. När det mörknade tände man eldar för att hålla vilda djur på avstånd.

Vid midnatt, då kungen och de flesta i hans följe fallit i sömn, kom aporna för att som vanligt kalasa på mangor i sitt favoritträd. Deras vaksamma ledare upptäckte genast lägereldarna och bad sina kamrater att röra sig tyst – men det lätta lövprasslet hade redan väckt kung Brah-

madatta. Han larmade vakten: "Det finns apor i trädet, säg åt bågskyttarna att pricka dem. I morgon kan vi i alla njuta av min älsklingsrätt, 'Grillad apa med mangosås', se till att ingen apa undkommer!"

Kung Brahmadata rörde sig aldrig utan beväpnad livvakt. "Skall ske!" svarade hans skyttar och lade omedelbart pil på båge. De siktede mot trädet där de skräckslagna aporna förgäves sökte skydd bland löven. De flockades ängsligt kring sin ledare: "Vad ska vi ta oss till? Kungens bågskyttar har omringat trädet, vi kommer alla att dö!"

Den unga ledarapan, vars värsta farhågor nu besannats, försökte lugna sin flock: "Var inte rädda, jag skall se till att ni alla överlever!"

Aporna måste räddas, men hur? Ledarapan tänkte så det knakade. Plötsligt visste han precis vad han måste göra och fattade ett djärvt beslut. Han klättrade snabbt upp för trädets stam och fortsatte ut på en gren som sträckte sig över floden. Från dess yttersta spets tog han ett språng som endast en apa med övernaturliga krafter kan våga. Han flög som en projektil över floden och landade på den motsatta stranden. Där såg den rådiga apan sig snabbt omkring och upptäckte ett välväxt bambuskott. Han prövade dess böjlighet och mätte samtidigt avståndet till mangoträdet med blicken.

Det är tillräckligt långt, tyckte apan, ryckte upp bambuskottet med roten och skalade av barken. Det nakna skottet var mjukt som ett rep, apan slog ett dubbelt halvslag om ett stadigt träd och knöt den andra ändan runt sin midja. "Repet bildar en bro mellan trädet och den här stranden och då kan alla apor, även gamlingarna och de som bär småbarn på ryggen, sätta sig i säkerhet. Nu är det bara att hoppa tillbaka till mangoträdet!"

Så tänkte denna djärva lilla apa. Med repet om sin midja tog han sats och vågade språnget tillbaka. Han flög som en vind och lyckades gripa tag i den yttersta spetsen av den gren han siktat på. Bamburepet

visade sig dock vara för kort. Apan hade inte räknat med den längd som gick åt till knuten runt hans midja och blev därför hängande utsträckt mellan grenen och repet som var spänt över floden.

Även i en apas gestalt sätter bodhisattvan aldrig sig själv i främsta rummet. Ledarapan tänkte endast på sin flock och ropade så högt han kunde: ”Skynda er hit så räddar ni era liv!”

Aporna lystrade. Några hade redan träffats av bågskyttarnas pilar men de oskadda kom snabbt klättrande. En del bar sina barn på ryggen, andra hjälpte sina gamla föräldrar. De tittade förfärat på sin ledare.

”Tveka inte att använda mig som bro,” sade han lugnt.

Aporna lydde sin ledare som de alltid gjort. En efter en klev de över hans rygg, fortsatte ut på bamburepet och nådde på det sättet säkerheten på den andra stranden. Där flydde de in i djungeln och räddade sig själva undan faran.

Kanske hade allt gått bra om inte Devadatta⁴ också återfötts som apan denna flock. Nu tog den onda apan tillfället i akt att hämnas på sin forna fiende. Som den sista i raden tog han ett språng och trampade med hela sin tyngd på bodhisattvans rygg.

Det blev för mycket även för en mycket stark liten apa, hans rygg knäcktes. Bedövad av smärta släppte den tappra ledarapan greppet om grenen och blev hängande med huvudet nedåt i det svajande bamburepet.

Kung Brahmadata, som legat vaken hela natten, hade trots mörkret följt med allt som hänt. Kungen blev upprörd då han förstod att en liten apa var beredd att offra livet för sin flock. ”Han måste vara apornas kung och då är han ju min like”, tänkte han. ”Det är min plikt att hjälpa honom!”

Så fort dagen grydde befallde kungen sina män att ro ut en av båtarna i flodfåran. Med hjälp av en stege lyckades männen nå den hjälp-

löst dinglande apan som försiktigt lösgjordes och fördes i land. Där baddades apan med floden Ganges helande vatten, den smordes med välgörande oljor för att därpå svepas i gyllengult kläde och få sockrat vatten att dricka. För att skona den skadade ryggen lades apan till slut att vila på ett oljat underlag.

Kung Brahmadata satte sig vid hans bår på en låg stol.⁵ ”Säg mig apa”, sade han viskande, ”du som gjort dig själv till en bro för att rädda din flock, hur kommer det sig att du handlade så osjälviskt? Vem är du och vad betyder dessa apor för dig?”

Apan slog upp sina ögon och svarade med en knappt hörbar stämma: ”Du segerrike konung, jag ska säga dig som det är. Jag är apornas ledare och bär därför ansvar för flocken. När aporna greps av dödsskräck var det min plikt att hjälpa dem. Jag ville föra mitt folk i säkerhet, därför vågade jag det stora språnget. Som du såg nådde jag inte ända fram, repet jag bundit runt midjan var för kort. Jag fick själv bli en bro och det ångrar jag inte! På det sättet räddades mitt folk undan bågskyttarnas pilar. Deras välgång är mig kärare än livet. Jag känner ingen smärta, för jag har släppt taget om allt som bundit mig.”

Apan tystnade, hans krafter verkade uttömda. En sista gång vände han sin trötta blick mot kungen och sade: ”Tag lärdom o konung, av vad du sett och hört. En god regent skall respektera sina undersåtar. Han bör älska dem alla utan åtskillnad.

En verklig ledare bör sätta folkets välfärd och lycka främst.”

Kung Brahmadata begrundade apans ord under tystnad. Han var fylld av vördnad inför detta lilla djur som visat ett så stort ädelmod.

Då den modiga lilla apans liv trots allt inte gick att rädda, gav kungen order om att apan skulle kremas med alla de hedersbetygelser som anstår en konung. Askan samlades upp och fördes i ett gyllene skrin till Benares. Där placerades skrinet på ett altare i templet för att påminna

alla om hur en god konung bör leda sitt folk.

På den tiden var Ananda ingen mindre än kungen, apflocken var munksanghan och apkungen, det var mästaren.

Än en gång visar sig bodhisattvan villig att offra livet för att rädda eller hjälpa andra. Det gör han alltså i flera jataka-bertättelser, till exempel i historien om prins Vessantara – en lång vindlande jataka där prinsen ger upp allt, alla rikedomar, även sin fru och barn – och i historien om elefanten som offerar sitt liv för att rädda en folksamling i öknen från att svälta ihjäl. Det finns även en berömd jataka om bodhisattvan i människogestalt som blir så tagen av att se en svältande lejonhona med ungar att han offerar livet för att rädda dem.

Är inte det här lite väl extremt? Går inte bodhisattvan för långt?

Det finns för mig två huvudspår i detta. Det ena är att bodhisattvan är så genomsyrad av medkänsla att han naturligt reagerar med att direkt hjälpa, nästan utan att tänka på konsekvenserna. Den äkta medkänslan är redo att omedelbart skrida till verket när det behövs. Visst är visdom viktigt, men ännu viktigare är medkänsla.

Det andra spåret handlar om att vi behöver konkreta sätt att övervinna vår självupptagenhet – att alltid sätta oss själva i första rummet. När jag läser en sådan här historia försöker jag leva mig in i vad som sker och vara medveten om vad jag känner när apan – eller elefanten eller bodhisattvan – bestämmer sig för att ge sitt liv. Det är som om jag frågar mig själv: "Men vad gör han?" (nästan lite chockerat!) "Skulle jag kunna göra det där?" och "Hur skulle det kännas?" Då förnimmer jag kanske hur magen spänner sig

och hjärtat ryggar tillbaka, det finns en helt förståelig rädsla och ovilja att helt släppa mitt eget liv så där. Jag kan alltså i fantasin föreställa mig att jag ändå gör det och därmed ge upp lite av min självupptagenhet. Givetvis finns det mindre dramatiska sätt att mjuka upp ens fasthållande vid "jag", "mig" och "mitt". Vilka kan du tänka dig? Vad håller du fast vid, som ger trygghet eller en identifikation?

